

III. RECENZJE I NOTY RECENZYJNE

Le droit romain et le monde contemporain. Melanges a la memoire de Henryk Kupiszewski. Sous la redaction de Witold Wołodkiewicz et Maria Zabłocka. Université de Varsovie — Faculté de Droit et d'Administration — Institut d'Histoire de Droit, Varsovie 1996, p. 266.

Książka stanowi jeden z produktów wspólnych badań uczonych polskich i zagranicznych, którzy od lat uczestniczą w programie badawczym, obejmującym wpływ prawa rzymskiego na kształtowanie się kultury prawnej i prawa prywatnego w XIX i XX w. Zawiera ona materiały dwóch konferencji naukowych z udziałem prawników-romanistów i historyków prawa: pierwszej — odbytej w Zajączkowie k. Poznania w dniach od 27 do 28 listopada 1993 r. na temat *Prawo rzymskie i Europy z perspektywy polskiej* oraz drugiej — obradującej w Warszawie i Popowie w dniach od 3 do 5 grudnia 1994 r. a poświęconej obecności prawa rzymskiego w świecie współczesnym (*Le droit romain et la contemporanéité*). Konferencje te odbyły się pod patronatem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego i Komisji Praw Antycznych Polskiej Akademii Nauk przy współudziale Komitetu Kultury Antycznej PAN. Współmecenąsem konferencji zajączkowskiej był też Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. O obu „Czasopismo Prawno-Historyczne” informowało w obszernych sprawozdaniach.

W okresie między konferencjami środowiskiem prawników-romanistów wstrząsnęła śmierć jednego z najwybitniejszych jego reprezentantów, profesora Henryka Kupiszewskiego, który należał do inicjatorów międzynarodowych badań nad wpływem prawa rzymskiego na kulturę prawną i systemy prawne współczesnego świata i którego referat *Droit romain — science et didactique* został w Zajączkowie odczytany. Recenzowany tom został dedykowany wybitnemu uczonemu. Nosi też tytuł, który nawiązuje do tytułu podstawowej pracy Zmarłego, opublikowanej w Warszawie w roku 1988: *Prawo rzymskie a współczesność*. Informuje o tym we wstępie Witold Wołodkiewicz.

Pamięci Henryka Kupiszewskiego jako człowieka i uczonego (*Henryk Kupiszewski — l'homme et savant*) poświęcili swe studia najbliżsi współpracownicy i uczniowie: Witold Wołodkiewicz, Katarzyna Sójka-Zielińska, Michał Pietrzak, Maria i Jan Zabłoccy, Władysław Kupiszewski a także Okko Behrends, przyjaciel Profesora. Ordynariusz z Getyngi pisze, że Henryk Kupiszewski wykazywał niezachwianą wiarę w doskonałość prawa rzymskiego, postrzegając ją w jego prawniczych ale i etycznoprawnych treściach. Henryk Kupiszewski zawsze podkreślał — stwierdza Behrends — że prawo rzymskie rozwinęło zasady i metody, które okazują się przydatne w każdym nowoczesnym porządku prawnym. Łączył on umiejętnie metody historyczne w badaniu ze ściśle prawniczymi pytaniami badawczymi. Był zwolennikiem badań porównawczych, które doskonalił we współpracy z reprezentantami szkoły Ludwiga Mitteleisa. Należy w tym miejscu przypomnieć, że obszerną i wszechstronną charakterystykę sylwetki naukowej profesora Henryka Kupiszewskiego pióra Marii Zabłockiej zamieściliśmy w tomie XLVI CPH.

W zasadniczej części tomu, zatytułowanej *Prawo rzymskie i ewoluowanie kultury prawnej* zabierają głos zarówno wytrawni badacze o znanych w świecie nazwiskach: zagraniczni — Hans Ankum z Amsterdamu, Luigi Capogrossi Colognesi z Rzymu, Alessandro Corbino z Catanzaro, Luigi Labruna z Neapolu, Joseph Méléze Modrzewski z Paryża i polscy — Juliusz Bardach, Władysław Bojarski, Jan Kodrębski, Marek Kuryłowicz, Stanisław Salmonowicz, Witold Wołodkiewicz, jak i autorzy młodzi, w większości uczniowie Henryka Kupiszewskiego: Antoni Dębiński, Tomasz Giaro, Agnieszka Kacprzak, Franciszek Longchamps de Bérier, Anna Pikulska-Robaszkiewicz, Edward Szmoszek. Tematyka poszczególnych tekstów jest różnorodna i nie może być, moim zadaniem, jej wnikliwe i kompetentne omówienie. Pragnę zaledwie wymienić te teksty, które poruszają problematykę, wykraczającą poza tradycyjny zestaw kwestii interesujących prawników-romanistów. Myślę tu przede wszystkim o dziejach recepcji instytucji prawa rzymskiego w Europie, szczególnie zaś w dawnej Polsce. I tak Juliusz Bardach pisze o rozwiązaniach rzymskich w kodyfikacjach litewskich XVI w. (*La Romanité dans les codifications lituaniennes à l'époque de la Renaissance*), Jan Kodrębski — o etyce u rzymskich prawników (*Les valeurs chez des juristes romains*), Marek Kuryłowicz — o prawie rzymskim w Akademii Zamojskiej (*Das Römische Recht an der Akademie zu Zamość*), Stanisław Salmonowicz — o badaniach nad prawem rzymskim w Polsce epoki Oświecenia. Fascynujący temat — już przed dwoma laty anonsowany na łamach CPH, a mianowicie losy prawa rzymskiego w reżimach totalitarnych — przedstawia Witold Wołodkiewicz.

Książka ożywia i utrwala pamięć o Henryku Kupiszewskim. Mówi o walorach prawa rzymskiego jako integralnej części prawoznawstwa, o jego przydatności dla prac nad reformą współczesnego systemu prawa w Rzeczypospolitej, dowodzi naukowej aktywności elity reprezentantów dyscypliny i uczonych z nimi współpracujących. Słowa podziękowania należą się Komitetowi Badań Naukowych, który badania i wydawnictwo finansował. Oby do wysokiego poziomu Wydawnictwa, które przygotowali Witold Wołodkiewicz i Maria Zabłocka, dostroili się ci, którzy odpowiadają za dystrybucję nakładu. Zasługuje ono bowiem na to, by szybko dotrzeć do rąk tych, dla których zostało przeznaczone.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Historia prawa — historia kultury. Liber Memorialis Vitoldo Maisel dedicatus.

Pod redakcją Ewy Borkowskiej-Bagieńskiej i Henryka Olszewskiego.

Wydawnictwo Printer, Poznań 1994 r., ss. 452.

Księga pamiątkowa, będąca jednocześnie pierwszym tomem serii Prac Wydziału Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, choć przygotowywana była przez środowisko historyków prawa z myślą o osiemdziesiątych urodzinach Witolda Maisla, stała się księgą pośmiertną. W szkicu poświęconym adresatowi redaktorzy w ten sposób uzasadniają tytuł tomu: „Sądzi-
my, iż dobrze odzwierciedla on rozległość pól badawczych uprawianych przez Profesora i pozwoli zachować w pamięci pierwsze posłanie, jakie niezmiennie przenikało Jego teksty, a którym było uznanie dziejów prawa za immanentną część dziejów najszerzej pojętej kultury. Wielokroć podnosił On, że w jakości prawa znajduje swoje ważne potwierdzenie kultura narodu” (s. 5). Dopelnieniem wspomnienia o Zmarłym jest rzetelnie zestawiona bibliografia jego publikacji.